

ks. Leszek Szewczyk

 <https://orcid.org/0000-0003-0424-3205>
leszek.szewczyk@us.edu.pl

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://ror.org/0104rcc94>

Problemy społeczne XXI wieku w przepowiadaniu piekarskim do kobiet

 <https://doi.org/10.15633/ps.28105>

Ks. Leszek Szewczyk – prezbiter archidiecezji katowickiej, prof. dr hab., dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Article history • Received: 3 Jan 2023 • Accepted: 20 Sep 2023 • Published: 2 Apr 2024

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstract

Social Issues of the 21st Century in the Preaching to Women at Piekary

Piekary Śląskie is a place usually associated with the Marian sanctuary of Our Lady of Piekary—the Mother of Justice and Social Love. State pilgrimages of women and girls to Piekary Śląskie are events of pastoral and cultural importance that go far beyond the borders of the local Church. Social issues are strongly emphasized during the pilgrimages. A special feature is the welcome speeches delivered by the bishops of Katowice. This paper offers an analysis of speeches by Archbishop Damian Zimoń and Archbishop Wiktor Skworc, delivered during state pilgrimages of women and girls to the Sanctuary of Our Lady of Piekary in 2001–2022. The addresses include description and critical analysis of current complex social problems in Poland. The speakers focused mainly on the issues of life and human dignity, marriage and family, civil rights and duties, respect for the poor and weak, dignity of human labour, social solidarity and natural environmental care.

Keywords: Piekary Śląskie, Women's pilgrimages, social issues, preaching the word of God

Abstrakt

Problemy społeczne XXI wieku w przepowiadaniu piekarskim do kobiet

Piekary Śląskie najczęściej kojarzone są z sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej—Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Pielgrzymki stanowe kobiet i dziewcząt do Piekary Śląskich mają doniosłe pastoralne i kulturotwórcze znaczenie przekraczające granice Kościoła lokalnego. Podczas pielgrzymek bardzo mocno akcentowana jest tematyka społeczna. Szczególną okazją do tego są otwierające pielgrzymkę wypowiedzi biskupów katowickich. W niniejszym opracowaniu przelizowano przemówienia abp. Damiana Zimonia i abp. Wiktora Skworca wygłoszone podczas pielgrzymek stanowych kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej w latach 2001–2022. W wystąpieniach tych znajduje się omówienie i krytyczna analiza różnorodnych problemów społecznych występujących współcześnie w Polsce. Mówcy podejmowali zwłaszcza tematy życia i godności ludzkiej, małżeństwa i rodziny, praw i obowiązków obywatelskich, szacunku dla biednych i słabych, godności pracy ludzkiej, solidarności społecznej oraz troski o środowisko naturalne.

Słowa kluczowe: Piekary Śląskie, pielgrzymki kobiet, zagadnienia społeczne, przepowiadanie słowa Bożego

W liście pasterskim z 1982 roku w sprawie pielgrzymki niewiast do Piekar Śląskich bp Herbert Bednorz wskazał na dwa najważniejsze wydarzenia ogólnodiecezjalne przeżywane każdego roku. Pierwszym z nich jest pielgrzymka piekarska mężczyzn w ostatnią niedzielę maja, a drugim – piekarska pielgrzymka kobiet i panien w sierpniu z okazji uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Pisał:

Obie pielgrzymki są nie tylko dobrą i dawną tradycją w naszej diecezji, ale przede wszystkim ożywieniem religijnym, udzielającym się wszystkim parafiom diecezji, są świadectwem wiary robotniczego Śląska i jego ścisłego związku z Kościołem, jak również dowodem wielkiej miłości naszego ludu do Matki Bożej, czczonej u nas od wieków w Obrazie Piekarskim¹.

Zarówno podczas pielgrzymek mężczyzn, jak i pielgrzymek kobiet wyraźnie akcentuje się przesłanie społeczne². Szczególną okazją do tego są otwierające pielgrzymkę przemówienia biskupów katowickich. Kierują oni do pielgrzymów przesłania, które

zawsze nawiązują do aktualnych problemów społecznych i gospodarczych. Stąd Piekary są stolicą katolicyzmu społecznego na Śląsku. Stanowią one śląską agorę, gdzie przebywają pielgrzymki, żeby doświadczyć społecznej siły wiary. [...] W tej atmosferze psychospołecznej szczególną doniosłość ma głos Biskupa Katowickiego na temat aktualnych problemów społecznych i gospodarczych nurtujących mieszkańców Śląska³.

Na Górnym Śląsku ugruntowany był patriariat, w którym kobieta nie podejmowała pracy zarobkowej, a była odpowiedzialna za wychowanie dzieci i utrzymanie domu w należytym porządku. To właśnie kobieta była (i nadal pozostaje, mimo rozpowszechniania się egalitarnego modelu rodziny) odpowiedzialna za wychowanie potomstwa i utrzymanie

¹ H. Bednorz, *List pasterski w sprawie pielgrzymki niewiast do Piekar Śląskich*, „Wiadomości Diecezjalne” 50 (1982) nr 8, s. 281.

² *Caritas et Iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016)*, red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017, s. 55.

³ A. Biela, *Przedmowa*, w: D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985–1995*, Katowice 1995, s. 7.

porządku w domu. Problem ten dostrzegali również biskupi katowiccy, którzy nawiązywali do tej tematyki podczas swoich przemówień. Ponadto w przemówieniach pielgrzymkowych dominują zagadnienia bliższe kobietom (rodzina, emancypacja kobiet, rola kobiety w społeczeństwie, wychowanie dzieci, katechizacja). Częstym zagadnieniem poruszonym przez biskupów katowickich podczas sierpniowej pielgrzymki była rodzina i jej funkcjonowanie w nowej rzeczywistości wynikającej z przejścia od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej⁴.

Przemówienia biskupów podczas pielgrzymek stanowych są przepowiadaniem słowa Bożego w znaczeniu szerokim⁵. Nie spełniają one wymagań stawianych kazaniom ani konferencjom, stąd w niniejszym opracowaniu nazywane będą zamiennie jako mowy, słowo lub przemówienia. Tak też wypowiedzi biskupów katowickich podczas pielgrzymek piekarskich określane są w organie urzędowym archidiecezji katowickiej, czyli w „Wiadomościach Archidiecezjalnych”. W artykule zostanie przeniealizowanych 11 przemówień abp. Damiana Zimonia i 11 przemówień abp. Wiktora Skworca ogłoszonych podczas pielgrzymek stanowych kobiet i dziewcząt do sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej w latach 2001–2022. Analiza tych przemówień pozwala wyróżnić treści społeczne, które można zgrupować w większe bloki tematyczne, takie jak: życie i godność ludzka, małżeństwo i rodzina, prawa i obowiązki, szacunek dla biednych i słabych, godność pracy ludzkiej, solidarność oraz troska o środowisko naturalne.

1. Życie i godność ludzka

Bóg obdarza człowieka życiem, które „jest czymś więcej niż tylko istnieniem w czasie. Jest dążeniem ku pełni życia; jest załączkiem istnienia, które przekracza granice czasu”⁶. Stworzył człowieka, „powołuje

4 Mater et Familiae Advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016), red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017, s. 18–19.

5 Termin „przepowiadanie słowa Bożego” w znaczeniu ścisłym oznacza teorię i praktykę odmienną od katechezy ustnego sposobu kościelnej posługi słowa, urzeczywistniającego się w dwóch zasadniczych formach, jakimi są: kazanie i homilia.

6 Jan Paweł II, Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae*, 1995, 34.

go i pomaga mu szukać, poznawać i miłować siebie ze wszystkich sił”⁷. Człowiek, stworzony na obraz Boży, posiada godność osoby i jest zdolny poznawać siebie, panować nad sobą, dawać siebie oraz tworzyć wspólnotę z innymi osobami (Katechizm Kościoła katolickiego, 357). Biskupi katowicki w przepowiadaniu piekarskim do kobiet akcentowali wartość życia i godność człowieka. Wskazywali na konieczność integralnego rozwoju człowieka, ochrony życia poczętego oraz odmiennych od mężczyzny zadań kobiety. Zdaniem abp. Zimonia współczesna ekonomia dla poprawnego funkcjonowania potrzebuje etyki przyjaznej człowiekowi. Etyczna powinna być cała gospodarka i finanse. Jak zaznacza abp Zimoń, „Kościół proponuje rozwój integralny, rozpoczynający się od ustanowienia nowych relacji międzyludzkich, opartych na darze, bezinteresowności i dzieleniu się”⁸. Propozycja integralnego rozwoju wybrzmiała również w przemówieniach abp. Skworca. Miało to miejsce zwłaszcza podczas pielgrzymek w czasie trwania pandemii Covid-19. Mówca zachęcał, aby w duchu chrześcijańskiej miłości i odpowiedzialności zachowywać dystans, nie narażać siebie i innych na niebezpieczeństwo. Zewnętrzne ograniczenia przyjęte w duchu pokuty i wynagrodzenia są szansą na ochronę życia, pogłębienie naszej duchowości i „mogą nadać nową jakość wzajemnym relacjom”⁹. Doceniono również rolę i poświęcenie wszystkich kobiet pracujących w służbie zdrowia, lekarek, pielęgniarek, ratowniczek medycznych. To dzięki ich ogromnemu oddaniu, wyrzeczeniom i współpracy zrodziła się nadzieja na ostateczne zwycięstwo w konfrontacji z pandemią¹⁰.

Niezwykle donośnie podczas pielgrzymek piekarskich wybrzmiewał głos arcybiskupów katowickich w sprawie ochrony życia poczętego. Podkreślano, że rodzina Kościoła wspiera organizacje i stowarzyszenia występujące w obronie życia od poczęcia do naturalnej śmierci.

7 Katechizm Kościoła katolickiego, 1.

8 D. Zimoń, Słowo arcybiskupie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 77 (2009) nr 8, s. 439.

9 W. Skworec, „Pomóż nam wygrać, Lekarko, nasz czas”. Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego. Pielgrzymka kobiet do Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 88 (2020) nr 7–8, s. 508.

10 W. Skworec, Matris Corde – Matczynym Sercem. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 501.

Zachęcano do przyłączenia się do „niewidzialnej armii” – uczestników duchowej adopcji dziecka poczętego¹¹. Przypominano również, że

prawo do życia to naturalne prawo każdego człowieka! Każdy poczęty człowiek ma prawo do życia! Wyrażamy sprzeciw wobec relatywizacji prawa do życia, które jest fundamentalnym prawem każdego człowieka!¹²

Biskupi katowickcy wskazywali również na zagrożenia moralne związane ze stosowaniem metody „in vitro”. Dostrzegano problem wielu małżeństw, które z przyczyn biologicznych nie mogą mieć własnych dzieci, chociaż bardzo tego pragną. Arcybiskup Zimoń przypominał kobietom zgromadzonym na piekarskim wzgórzu, że „Kościół, chociaż dostrzega i popiera postęp medycyny, stanowczo nie godzi się na taki sposób przekazywania życia. Technika ma służyć człowiekowi, ale nie może człowieka zastępować”¹³. Wskazał wyraźnie, że ta metoda zapłodnienia jest głęboko niemoralna¹⁴. Z kolei abp Skworec zauważył, że przy okazji sejmowej ustawy o „in vitro” dochodziło do ideologicznie motywowanych sporów o redefinicję życia człowieka. Ich celem jest uzyskanie szerokiej społecznie akceptacji dla propagowanej tezy, że prawo człowieka do życia jest prawem religijnym, w dosłownym znaczeniu kościelnym, a jeszcze bardziej – ze względu na rzeczywistość religijno-kulturową Polski – prawem Kościoła katolickiego¹⁵. Również ten mówca wskazywał na moralne aspekty stosowania tej metody, stwierdzając:

Chodzi o to, co mentalność – zezwalająca na mrożenie i niszczenie ludzi nazywanych nadliczbowymi zarodkami – czyni w naszym sumieniu. Opisuje się psychicz-

11 W. Skworec, „Idźcie i głóście!” Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 85 (2017) nr 7–8, s. 454.

12 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, s. 330.

13 D. Zimoń, Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt, „Wiadomości Archidiecezjalne” 73 (2005) nr 7–8, s. 357–358.

14 D. Zimoń, Słowo arcybiskupie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 77 (2009) nr 8, s. 439.

15 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, s. 330.

neznieczulenie lekarzy z klinik aborcyjnych, będące wynikiem codziennej obecności przy destrukcji na przemysłową skalę rosnących i rozwijających się płodów¹⁶.

Wskazywano jednocześnie na dobre i zgodne z moralnym nauczaniem Kościoła rozwiązania w zakresie leczenia bezpłodności, które proponuje naprotechnologia. „Ponadto – dodaje abp Zimoń – zawsze istnieje możliwość adopcji dziecka”¹⁷.

Przytaczani mówcy dostrzegali również zagrożenia wywołane kryzysem demograficznym. Arcybiskup Zimoń wskazywał, że przyrost naturalny jest świadectwem funkcjonowania zdrowego społeczeństwa, w którym dzieci stanowią o przyszłości i nie mogą być przedmiotem swoistej reglamentacji: „Człowiek jest człowiekiem, Bożym stworzeniem, a nie zasobem ludzkim, który można dowolnie redukować dla oszczędności czy zachowania standardów życia”¹⁸. Dostrzegł, że w kampanii przed wyborami prezydenckimi w 2010 roku kandydaci nic nie mówili o polityce rodzinnej, która powinna prowadzić do tego, by w naszym kraju rodziło się więcej dzieci, „bo jesteśmy na szarym końcu w Unii Europejskiej, gdy chodzi o dzietność. To kolejny ważki temat związany z rodziną, a wymagający poważnej refleksji”¹⁹. Dostrzegał jednocześnie, że w Polsce brakuje długofalowej polityki prorodzinnej²⁰. Arcybiskup Skworc zwracał także uwagę na pilną potrzebę systematycznego wsparcia ważnej i delikatnej sfery życia społecznego, którą jest rozwój demograficzny. Odnosił się do alarmujących głosów o powolnym wymieraniu naszego kraju, zaznaczając: „Rodzi się zbyt mało dzieci, a potencjalni młodzi rodzice często wybierają na miejsce zamieszkania inne kraje Europy, o bardziej jasnej, jednoznacznej i konkretnej polityce prorodzinnej”²¹.

16 W. Skworc, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, s. 330–331.

17 D. Zimoń, Słowo arcybiskupskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 77 (2009) nr 8, s. 439.

18 D. Zimoń, Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt, „Wiadomości Archidiecezjalne” 73 (2005) nr 7–8, s. 356.

19 D. Zimoń, Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 78 (2010) nr 7–8, s. 387.

20 D. Zimoń, Słowo arcybiskupskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 79 (2011) nr 9, s. 326.

21 W. Skworc, Słowo pasterskie księdza arcybiskupa Wiktora Skworca do pątniczek, „Wiadomości Archidiecezjalne” 80 (2012) nr 8, s. 457.

Dostrzegając również systematyczną utratę demograficznej stabilności na Śląsku. Zachęcał lokalne samorzady do coraz bardziej zdecydowanych działań na rzecz rodziny. Z uznaniem przyjął

godny pochwały pomysł Karty Dużej Rodziny, dowartościowujący rodziny wielodzietne. Wyrażam uznanie dla każdego gestu promującego i wspierającego rodzinę. Ważniejsza byłaby jednak twarda, konkretna polityka prorodzinna: lepsza dostępność do usług publicznych, niższe podatki dla rodzin²².

2. Małżeństwo i rodzina

Małżeńskie przymierze,

przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu (*Kodeks prawa kanonicznego*, kan. 1055 § 1).

Mężczyzna i kobieta połączeni małżeństwem tworzą ze swoimi dziećmi rodzinę, a związek ten „jest uprzedni wobec uznania go przez władzę publiczną” (*Katechizm Kościoła katolickiego*, 2002). Bóg, stwarzając mężczyznę i kobietę, „ustanowił ludzką rodzinę i nadał jej podstawową strukturę. Jej członkami są osoby równe w godności” (*Katechizm Kościoła katolickiego*, 2003). Chrześcijańska rodzina jest „komunią osób, znakiem i obrazem komunii Ojca i Syna w Duchu Świętym” (*Katechizm Kościoła katolickiego*, 2205). Zagadnienie małżeństwa i rodziny było jednym z najczęściej poruszanych tematów w przemówieniach piekarskich biskupów katowickich. Arcybiskup Skworec przypominał, że Kościół dopomina się o prawdziwą promocję kobiety i pożądaną równość oraz akceptowanie kobiety w swej inności od mężczyzny i podkreślał, że „społeczeństwo powinno uznać zadania macierzyńskie i rodzinne kobiet, które w stosunku do zadań publicznych są nadrzędne”²³. Kobieta obdarzona

²² W. Skworec, Słowo pasterskie księdza arcybiskupa Wiktora Skworca do piątniczek, „Wiadomości Archidiecezjalne” 80 (2012) nr 8, s. 457.

²³ W. Skworec, Słowo pasterskie księdza arcybiskupa Wiktora Skworca do piątniczek, „Wiadomości Archidiecezjalne” 80 (2012) nr 8, s. 461.

szczególnym rodzajem intuicji jest mocno predysponowana do współdziałania i współpracy z innymi kobietami. Kobiety nie są „zepchnięte w cień mężczyzn” – to one tworzą historię. Wypaczenie wielkiej roli społecznej matek i żon jest jednocześnie poważnym zaburzeniem cywilizacyjnym. „Kobieta przede wszystkim daje życie i troszczy się o życie – zauważa abp Sworc. – A jej wyróżniającą cechą jest czułość! Czułość to podstawowa cecha matki. Jeśli się ją neguje, człowiek jest zmuszony szukać substytutów”²⁴. Z kolei abp Zimoń wskazał na zagrożenia stojące przed współczesnymi małżeństwami i rodzinami. Dostrzegał je między innymi w ustawodawstwie niektórych krajów, które pozwalają na legalizację związków homoseksualnych i umożliwiają adopcję dzieci przez takie związki. Zdecydowanie stwierdził: „Te niepojęte praktyki są przeciwne naturze człowieka. Zapowiadają koniec cywilizacji i państwa”²⁵. Przestrzegał przed kreowaną przez liczne media modą, która w miejsce miłości, wierności, rodzinnego ciepła wprowadza chłód, obojętność i samouwielbienie. Współczesność, często zdominowana przez egoizm, konsumpcjonizm, relatywizm moralny, wymaga od matek służeńia ludziom na wzór Chrystusa, który przyszedł, aby służyć, a nie po to, by Mu służyono²⁶. Rozdźwięki w rodzinie wywoływane są presją warunków ekonomicznych, społecznych, demograficznych lub wynikają one z konfliktów, jakie powstają między kolejnymi pokoleniami, bądź też z nowych relacji społecznych między mężczyznami i kobietami²⁷. Do kryzysów przyczynia się również dostrzegany proces postępującej laicyzacji małżeństwa i rodziny oraz zwiększająca się tolerancja dla niewierności małżeńskiej i rozwodów. Zdaniem abp. Zimonia lista zagrożeń jest dłuższa: „ubóstwo, nadmierna pogoń za dobrami materialnymi, problemy, które niesie ze sobą emigracja młodych ludzi za pracą”²⁸.

24 W. Skworc, „Pomóż nam wygrać, Lekarko, nasz czas”. Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego. Pielgrzymka kobiet do Piekar Śl., „Wiadomości Archidiecezjalne” 88 (2020) nr 7–8, s. 510.

25 D. Zimoń, Słowo do pielgrzymów, „Wiadomości Archidiecezjalne” 71 (2003) nr 8, s. 448.

26 D. Zimoń, Słowo wygłoszone w trakcie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Piekar Śląskich, „Wiadomości Archidiecezjalne” 70 (2002) nr 7–8, s. 321.

27 D. Zimoń, Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt, „Wiadomości Archidiecezjalne” 74 (2006) nr 7–8, s. 382.

28 D. Zimoń, „Przypatrzmy się powołaniu naszemu”. Słowo skierowane do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 75 (2007) nr 7–8, s. 371.

Arcybiskup Skworc mimo że z uznaniem przyjął wprowadzenie Karty Dużych Rodzin, jednak działanie to uznał za niewystarczające i zachęcał do stabilnej polityki prorodzinnej, stwierdzając: „Tym bardziej więc potrzebujemy włodarzy, którzy będą się troszczyli o dobro rodzin, tak na poziomie samorządu, jak i parlamentu i rządu”²⁹. Jego zdaniem brakuje skutecznych, długofalowych działań władz, wybranych po to, aby służyć polskim rodzinom:

Lata poważnych zaniedbań, a właściwie zupełny brak dalekowzrocznej polityki prorodzinnej państwa – mimo wielokrotnych, uroczystych zapowiedzi tego typu działań – po prostu się mści³⁰.

Dostrzegając, że to właśnie rodziny są miejscem, które w największym stopniu doświadczają tak zwanego wykluczenia społecznego. Dowody tego wykluczenia widział między innymi w 23% podatku VAT na ubrania dla dzieci oraz wysokim podatku na książki, w tym także na podręczniki³¹. Sprzeciwiał się również powtarzanemu w przestrzeni medialnej stereotypowi utożsamiającemu „rodzinę” ze „środowiskiem przemocy”, oskarżającemu chrześcijaństwo o sprzyjanie społecznym nierównościom. Widział w nim perwersyjne „hasło hałaśliwej ideologii, narzucającej porządek nowej kultury, której symbolem ma być rodzina z wyboru, w domyśle zbudowana na odmiennych zasadach niż rodzina naturalna”³².

Analiza wypowiedzi arcybiskupów pozwala stwierdzić, że zauważali również liczne niebezpieczeństwa i zagrożenia, przed którymi stoi współczesna młodzież i dzieci. Arcybiskup Zimoń dostrzegając, że coraz więcej dzieci „wychowuje ulica”, bo zabrakło odpowiedzialnych

29 W. Skworc, Słowo powitania metropolity katowickiego abp. Wiktora Skworca podczas pielgrzymki kobiet do Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 82 (2014) nr 7–8, s. 279.

30 W. Skworc, Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 81 (2013) nr 8, s. 346.

31 W. Skworc, Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 81 (2013) nr 8, s. 347.

32 W. Skworc, „Pomóż nam wygrać, Lekarko, nasz czas”. Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego. Pielgrzymka kobiet do Piekar Śl., „Wiadomości Archidiecezjalne” 88 (2020) nr 7–8, s. 512.

rodziców i domowego ciepła³³. Zachęcał, aby wyrywać „młodzież z zagrożeń, jakie niesie ze sobą zła ciekawość: narkotyków, alkoholizmu, pornografii”³⁴. Wyrażał również wdzięczność rodzicom za uczenie umiejętności rozróżniania dobra od zła i pokazywanie prawdziwych wartości, zwracając uwagę na to, że „każda chwila poświęcona dzieciom, każdy trud włożony w budowanie miłości w rodzinie ma ogromne znaczenie”³⁵. Arcybiskup Skworc zachęcał do podjęcia rodzinnej opieki zastępczej i wyrażał uznanie dla tych rodzin, które podjęły to wielkie wyzwanie³⁶. Dostrzegał również trudności, jakie dotknęły dzieci i młodzież podczas izolacji wymuszonej pandemią koronawirusa:

Ucierpiały pod wieloma względami: poziomu nauki, kontaktów społecznych, problemów psychicznych, uzależnień i depresji. Dlatego ważne są wszystkie działania służące wychodzeniu z samotności w sieci, pokonaniu lęku, wszelkie akcje, jak choćby *Usłyszeć dzieci*³⁷.

Szczególne miejsce w nauczaniu piekarskim abp. Skworca zajmuje problematyka szkoły i wychowania. Głosił, że to właśnie szkoła oprócz rodziny jest podstawową przestrzenią wychowania dzieci i młodzieży i między tymi dwoma środowiskami nie powinien istnieć rozdźwięk. W kwestii relacji rodzina–szkoła przypominał fundamentalną zasadę: szkoła jest instytucją państwa w służbie społeczeństwa. Wskazywał na instrument, który może zabezpieczyć społeczność szkoły przed importowanymi ideologiami, przed demoralizacją i „seksualizacją” dzieci. Jest nią ustawa zasadnicza państwa polskiego, czyli Konstytucja³⁸. Przypo-

33 D. Zimoń, Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt, „Wiadomości Archidiecezjalne” 73 (2005) nr 7–8, s. 353.

34 D. Zimoń, Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 78 (2010) nr 7–8, s. 386.

35 D. Zimoń, Słowo wstępne do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 76 (2008) nr 7–8, s. 332.

36 W. Skworc, Jesteśmy napelnieni Duchem Świętym! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 511.

37 W. Skworc, *Matris Corde – Matczynym Sercem*. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 504.

38 W. Skworc, Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 81 (2013) nr 8, s. 345.

minał pątniczkom piekarskich wagę ich głosu w sprawach dotyczących wychowania dzieci i młodzieży:

W tej sprawie głos ze Śląska, gdzie panuje kult rodziny, jest ogromnie ważny. Oczekujemy też, że nasi przedstawiciele na Wiejskiej w Warszawie, będą w sejmie i w senacie mówili i działali zgodnie ze znaną im opinią wyborców ze Śląska³⁹.

3. Prawa i obowiązki obywatelskie

Nauczanie Kościoła wyraźnie zachęca wiernych do troski o „wychowanie obywatelskie i polityczne, tak bardzo dzisiaj potrzebne ludziom, a zwłaszcza młodzieży, aby wszyscy obywatele mogli spełniać swoje zadanie w życiu swej wspólnoty politycznej”⁴⁰. Nauczanie to jednocześnie docenia właściwy stosunek między wspólnotą polityczną a Kościołem oraz uwrażliwia na konieczność rozróżnienia tego, co czynią wierni „we własnym imieniu jako obywatele kierujący się głosem sumienia chrześcijańskiego, od tego, co czynią wraz ze swymi pasterzami w imieniu Kościoła”⁴¹. Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* Soboru Watykańskiego II wskazuje, że katolicy powinni poczuwać się do obowiązku popierania prawdziwego dobra wspólnego; niech swoją opinią wywierają nacisk w tym kierunku, by władza świecka była sprawiedliwie wykonywana, a prawa odpowiadały wymogom prawa moralnego i wspólnego dobra (*Apostolicam actuositatem*, 14). Arcybiskup Zimoń, odwołując się do nauczania Kościoła na temat praw i obowiązków obywatelskich, przestrzegał pątniczki piekarskie przed poddawaniem się atmosferze ogólnej niemożności: „Bierność obywateli, która przez lata była generowana przez państwa nadopieczne, jest wyzwaniem dla rodziców, nauczycieli i duszpasterzy”⁴². Dostrzegał potrzebę formowania ludzi, którzy słabą polską „demokrację wesprą swą fachową

39 W. Skworec, Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 81 (2013) nr 8, s. 346.

40 Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 75.

41 Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 76.

42 D. Zimoń, Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i miłości społecznej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 69 (2001) nr 8, s. 386.

myślą, dobrą wolą i uczciwą aktywnością – w sposób przydatny dla dobra wspólnego, a nie tylko dla własnych interesów”⁴³. Podczas pielgrzymki piekarskiej w 2014 roku abp Skworc przypomniał, że Kościół od zawsze wspierał społeczną aktywność, zachęcał do

udziału w demokratycznych wyborach – podobnie będzie w czasie zbliżających się wyborów samorządowych. Będziemy prosili i wzywali, aby pójść na wybory i wybrać najlepszych włodarzy naszych miast i gmin. Tych, którzy realizują postulaty mieszkańców – swoich wyborców, a nie partyjne dyrektywy⁴⁴.

Prośbę tę powtórzył rok później, przed wyborami parlamentarnymi: „Jako duszpasterze – tradycyjnie już zachęcamy do udziału w wyborach. Bo mamy różne doświadczenia. Dobrze, jak to, że od Sejmiku samorządowego naszego województwa otrzymaliśmy ostatnio program «Śląskie dla Rodziny – Karta Dużej Rodziny». Za ten program, który spełnia oczekiwania społeczne, dziękujemy”⁴⁵.

4. Szacunek dla biednych i słabych

Wydana w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum* encyklika Jana Pawła II *Centesimus annus* głosi, że „podźwignięcie ubogich jest wielką szansą dla moralnego, kulturalnego, a także gospodarczego wzrostu całej ludzkości” (28). A przygotowane przez Papieską Radę *Iustitia et Pax* *Kompendium nauki społecznej* Kościoła wskazuje, że każdy człowiek może kontynuować dzieło Jezusa:

oddawać sprawiedliwość biednym, oswobadzać uciśnionych, podnosić na duchu przybitych, czynnie poszukiwać nowego porządku społecznego, który umożliwiłyby odpowiednie rozwiązanie kwestii ubóstwa materialnego, oraz skutecz-

43 D. Zimoń, *Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i miłości społecznej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 69 (2001) nr 8, s. 385–386.

44 W. Skworc, *Słowo powitania metropolity katowickiego abp. Wiktora Skworca podczas pielgrzymki kobiet do Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 82 (2014) nr 7–8, s. 278.

45 W. Skworc, *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, s. 331.

niejsze przeciwstawienie sił siłom przeszkadzającym słabszym w wyzwoleniu się z nędzy lub niewolnictwa (325).

Problemy biednych i słabych oraz szacunku dla nich znalazły wyraz również w piekarskich przemówieniach do kobiet. Arcybiskup Zimoń głosił, że z ubóstwem powiązanych jest wiele niekorzystnych zjawisk społecznych jak na przykład plaga korupcji, zagrażająca rozwojowi i politycznemu wielu narodów. Ubóstwo może prowadzić do rozpaczliwej płynącej z bezsensu życia i do społecznej degradacji. Pasterz diecezji dostrzegał fakt częstego połączenia biedy materialnej z degradacją duchową i moralną społeczeństw⁴⁶. Wskazywał również na rolę Kościoła, w którym coraz bardziej dochodzi do głosu preferencyjna opcja na rzecz ubogich i odepchniętych⁴⁷.

Arcybiskup Zimoń dostrzegł znaczenie kwestii bezrobocia, które było istotnym problemem społecznym w Polsce, zwłaszcza na początku analizowanego w opracowaniu okresu. Głosił, że wśród spraw społecznych na plan pierwszy wysuwa się prawo człowieka do pracy. Tym, którzy nie uznają tego prawa albo je lekceważą, przypomniał ewangelijną przypowieść o właścicielu winnicy, który

rozwiązuje to zagadnienie: posyła do pracy, zachęca do niej, organizuje ją, daje zapłatę (Mt 20, 1–9) [...] Jest to zachęta skierowana do tych, którzy na różnych poziomach władzy decydują o życiu gospodarczym w naszym kraju⁴⁸.

Kilka lat później wskazywał, że bezrobocie spowodowało ubóstwo w wielu rodzinach, zwłaszcza wielodzietnych i wymusiło emigrację młodych ludzi⁴⁹.

46 D. Zimoń, Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i miłości społecznej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 69 (2001) nr 8, s. 384.

47 D. Zimoń, Słowo wygłoszone w trakcie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Piekarni Śląskich, „Wiadomości Archidiecezjalne” 70 (2002) nr 7–8, s. 320–321.

48 D. Zimoń, Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i miłości społecznej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 69 (2001) nr 8, s. 385.

49 D. Zimoń, Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt, „Wiadomości Archidiecezjalne” 73 (2005) nr 7–8, s. 353.

Arcybiskup Skworc wspominał o samotnych matkach dźwigających ciężar ubóstwa, którego konsekwencje ujawniają się w niekorzystnych warunkach życia, w braku dostępu do służby zdrowia, edukacji i odpowiednich warunków sanitarnych. Opuszczone przez mężczyzn muszą zająć się materialnym i duchowym utrzymaniem dzieci.

Neoliberalne systemy społeczne, doprowadzone do ostatecznych konsekwencji, ograniczają elementy polityki społecznej, służące grupom zepchniętym na margines, w szczególności kobietom i ich rodzinom żyjącym w ubóstwie⁵⁰.

Chwalił śląskie kobiety, które zawsze służyły z gospodarności, a zarazem przestrzegał przed pokusą uczynienia z pieniądza zastępczego bożka, która konsumpcję każe traktować jako zastępczą religię. Cnota oszczędności nie jest wyłącznie środkiem do osiągnięcia życiowego dobrobytu, ale umożliwia właściwe ukierunkowanie się ku Bogu. „Cnota ta konieczna jest po to, aby w pełni być człowiekiem i cieszyć się darem życia”⁵¹.

Brak umiaru i oszczędności skutkuje często marnowaniem żywności. Na ten problem zwracał uwagę abp Skworc. Odwołując się do wyników badań, wskazywał, że w naszej ojczyźnie marnuje się rocznie około 9 milionów ton żywności, co daje w skali miesiąca od 25 do 45 złotych na osobę. Dodawał, że

przepełniona lodówka nie jest symbolem dobrobytu, a może być znakiem niegospodarności. W tym zakresie wiele od was zależy, od polityki robienia zakupów, wszak jesteście w rodzinach ministrami gospodarki i finansów!⁵²

Kilka lat później ponownie zachęcał do odważnego działania w zakresie szanowania żywności. Chrześcijanin – jego zdaniem – nie może przechodzić obojętnie wobec problemu marnowania żywności i głodu

50 W. Skworc, Słowo pasterskie księdza arcybiskupa Wiktora Skworca do pątniczek, „Wiadomości Archidiecezjalne” 80 (2012) nr 8, s. 460.

51 W. Skworc, Po moc Bożego Ducha! Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 87 (2019) nr 7–8, s. 697–698.

52 W. Skworc, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 564.

w wielu regionach świata. Proponował proste i dostępne dla każdego działania ochronne: „zaplanowane zakupy, nieuleganie reklamie, dzielenie się żywnością, jadłodzielnie – to elementy duchowości chrześcijańskiej, których nie może zabraknąć w edukacji rodzinnej i szkolnej”⁵³.

5. Godność pracy ludzkiej

Nauczanie społeczne Kościoła katolickiego o pracy ludzkiej, chociaż istotowo jest ciągłe, to w związku z przekształceniami społeczeństw w sferze życia politycznego i gospodarczego podlega zmianom. Godność ludzkiej pracy jest centralnym tematem encykliki Jana Pawła II *Laborem exercens*. Jest to kwestia niezmiennie aktualna, gdyż „niebezpieczeństwo traktowania pracy ludzkiej jako *sui generis* towaru czy anonimowej siły potrzebnej dla produkcji [...] istnieje stale” (p. 7). W homilii dla społeczności górnośląskiej podczas nabożeństwa maryjnego na lotnisku Muchowiec w 1983 roku Jan Paweł II głosił, że

praca jest powinnością człowieka: zarówno wobec Boga, jak też wobec ludzi, zarówno wobec własnej rodziny, jak też wobec narodu-społeczeństwa, do którego należy. Tej powinności – czyli obowiązku pracy – odpowiadają też uprawnienia człowieka pracy. Należy je ujmować w szerokim kontekście praw człowieka. Sprawiedliwość społeczna polega na poszanowaniu i urzeczywistnianiu praw człowieka w stosunku do wszystkich członków danego społeczeństwa⁵⁴.

Piekarska ambona jako szczególne miejsce w stolicy katolicyzmu społecznego na Śląsku jest miejscem głoszenia prawd związanych z godnością pracy ludzkiej. Temat ten również często podejmowali analizowani mówcy. Arcybiskup Zimoń odwołał się do skierowanej do niego prośby mieszkańców o upomnienie się o ich prawa. Wspomniał o robotnikach „z huty Jedność w Siemianowicach Śląskich, którzy chcą zachować swoje

53 W. Skworc, *Matris Corde – Matczynym Sercem. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 505.

54 Jan Paweł II, *Przyjmijcie od waszego rodaka i następcy Piotra Ewangelię pracy, sprawiedliwości i miłości społecznej*. Homilia podczas nabożeństwa maryjnego, „Wiadomości Diecezjalne” 51 (1983) nr 9–12, s. 366.

miejsca pracy. W tym mieście wskaźnik bezrobocia jest jednym z największych na Śląsku”⁵⁵.

Godność pracy ludzkiej i godność pracowników była jednym z najczęściej podejmowanych zagadnień przez abp. Skworca. Wyrażał nadzieję, że zmiany na rynku pracy dokonane zostaną z poszanowaniem każdego pracownika i każdej rodziny⁵⁶. Analizował sytuację pracujących kobiet, które łączą pracę zawodową z obowiązkami w małżeństwie i rodzinie, często rodzi to przemęczenie i przepracowanie⁵⁷. Z uznaniem wypowiadał się również o przedsiębiorczości kobiet, ich społecznym zaangażowaniu oraz aktywnym budowaniu Kościoła i społeczeństwa⁵⁸. Dostrzegał również niedostatki współczesnego systemu opieki zdrowotnej, które przejawiają się, między innymi w coraz widoczniej doskwierającym braku pielęgniarek i personelu medycznego⁵⁹. Z niepokojem wypowiadał się o zmianach gospodarczo-społecznych, związanych na Śląsku głównie z likwidacją górnictwa węgla kamiennego, ale także z obawami dotyczącymi miejsc pracy, coraz szybszej inflacji, częstym uciekaniem się do kłamstw, manipulacji i cynizmu w życiu publicznym oraz ze zmianą hierarchii wartości, idei i stylu życia⁶⁰.

Od wielu lat z piekarskiego wzgórza brzmi wołanie o poszanowanie świątecznego charakteru niedzieli. To wołanie wielokrotnie akcentował abp Skworec. Już podczas pierwszego piekarskiego przemówienia do kobiet w 2012 roku apelował o wolne od pracy niedziele dla wszystkich

55 D. Zimoń, Słowo do pielgrzymów, „Wiadomości Archidiecezjalne” 72 (2004) nr 7–8, s. 287.

56 W. Skworec, Słowo powitania metropolity katowickiego abp. Wiktora Skworca podczas pielgrzymki kobiet do Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 82 (2014) nr 7–8, s. 279.

57 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 7–8, s. 328.

58 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 7–8, s. 328.

59 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 7–8, s. 328–329.

60 W. Skworec, *Matris Corde – Matczynym Sercem. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 502.

kobiet, zwłaszcza dla tych, które „spędzają dzień święty przy kasach w supermarketach! Niech po raz kolejny rozlegnie się na tym wzgórzu apel: Niedziela jest Boża i nasza!”⁶¹. Cztery lata później, w roku 2016, abp Skworc przypomniał, że w Piekarach „od zawsze” mówiło się o wartości niedzieli, o istocie jej świętowania i obronie prawa pracownika do wypoczynku. Ukazał dramat sytuacji, w której właśnie kobiety zatrudniane są w niedziele, najczęściej w działalności handlowej. Niedziela to

dzień Pana i dzień człowieka; dokładnie: dzień będący własnością człowieka. O to właśnie chodzi, aby niedzielę zwrócić człowiekowi, każdemu człowiekowi. Bo niedziela nie jest luksusem, ekskluzywnym zbytkiem dla bogatych. Niedziela jest dla każdego; jest demokratyczna! A państwo powinno ją chronić prawem, jako fundamentalne społeczne spoiwo, jak świętość!⁶²

Również w kolejnym roku powtarzano zawołanie „niedziela jest Boża i nasza”, wskazując, że nie przestanie w Piekarach wybrzmiewać tak długo, dopóki społeczeństwo nie odzyska niedzieli jako dobra społecznego i kulturowego.

Arcybiskup Skworc, w imieniu uczestniczek pielgrzymki, zwrócił się z prośbą do kierujących Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o więcej empatii wobec kobiet, których symbolem są te z nich, które w niedziele zmuszane są do obsługi kas w supermarketach. Wskazywał również, że rodzina potrzebuje nie tylko programu „500+”, ale również programu „Niedziela+”⁶³. W 2019 roku wyraził wdzięczność za przyjęcie ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę, która od 2020 roku miała obejmować wszystkie niedziele roku⁶⁴. Dostrzegął również działania

61 W. Skworc, Słowo pasterskie księdza arcybiskupa Wiktora Skworca do piątniczek, „Wiadomości Archidiecezjalne” 80 (2012) nr 8, s. 460.

62 W. Skworc, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 563.

63 W. Skworc, Idźcie i gościście! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 85 (2017) nr 7–8, s. 454.

64 W. Skworc, Po moc Bożego Ducha! Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 87 (2019) nr 7–8, s. 698.

koncernów, które walczą z niedzielą, aby ludzie w ich świątyniach – supermarketach odprawiali niedzielne nabożeństwa zakupów i konsumpcji, aż po utratę wolności przez zadłużenie⁶⁵.

Dlatego w kolejnym roku przypomniał, że obowiązkiem ludzi wierzących jest obrona niedzieli jako dnia Pańskiego *Domini* i symbolu europejskiej tożsamości kulturowej przed ujawniającymi się pomysłami ograniczającymi prawa obywatelskie i socjalne. Wolna od przymusu pracy zawodowej niedziela powinna być czasem wzmacniania więzi rodzinnych, budowania relacji społecznych i umacniania tożsamości kulturowej⁶⁶.

6. Solidarność społeczna

Katolicka nauka społeczna stale przypomina o zasadzie solidarności, która polega na mocnym i trwałym zaangażowaniu „na rzecz dobra wspólnego, czyli dobra wszystkich i każdego, wszyscy bowiem jesteśmy naprawdę odpowiedzialni za wszystkich”⁶⁷. Solidarność społeczna „przejawia się przede wszystkim w sprawiedliwym podziale dóbr, w wynagrodzeniu za pracę oraz zakłada wysiłek na rzecz bardziej sprawiedliwego porządku społecznego”⁶⁸.

Zasada sprawiedliwości była często treścią piekarskiego przepowiadania abp. Skworca. W 2016 roku z uznaniem wypowiedział się o rządowych programach społecznych „Rodzina 500+” „Program 75+”⁶⁹. Doceniał również program „Mieszkanie+”, którego celem jest zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych rodzin o niskich i średnich dochodach.

65 W. Skworc, *Po moc Bożego Ducha! Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 87 (2019) nr 7–8, s. 697–698.

66 W. Skworc, „Pomóż nam wygrać, Lekarko, nasz czas”. *Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego. Pielgrzymka kobiet do Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 88 (2020) nr 7–8, s. 513.

67 Jan Paweł II, *Encyklika Sollicitudo rei socialis*, 1987, 38.

68 *Katechizm Kościoła katolickiego*, 414.

69 W. Skworc, *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 562.

Odwołując się do doświadczeń duszpasterzy górnośląskich i ich odwiedzin w domach parafian, postulował kolejny program: „łazienka dla każdej rodziny!”. „O taki program wołam do naszych samorządów!”⁷⁰. Dwa lata później do wspomnianych już form wspierania i umacniania rodzin, dołączyły kolejne zauważone przez metropolitę górnośląskiego „Dobry start” (wyprawka szkolna) i „Maluch +” (na tworzenie nowych miejsc w żłobkach)⁷¹. Arcybiskup odnosząc się do zasady sprawiedliwości i miłości społecznej postulował kolejne działanie prorodzinne, wyjaśniając: „Chodzi o wprowadzenie emerytur dla kobiet, które dały życie czworgu i więcej dzieci, a – oddając się całkowicie ich wychowaniu – nie pracowały zawodowo. Zasługują na taką formę wdzięczności!”⁷².

7. Troska o środowisko naturalne

Począwszy od papieża Pawła VI, kolejni papieże wielokrotnie odnosili się do kwestii troski o stworzenia Boże. Ten bogaty dorobek poprzedników zawarty w wypowiedziach na temat kwestii ekologicznej podsumowuje papież Franciszek w encyklice *Laudato si'*⁷³. Stanowi ona uzasadniony apel mobilizujący intelektualne i moralne zasoby ludzkości do podjęcia działań na rzecz odpowiedzialnej troski o Ziemię – nasz wspólny dom.

Troska o środowisko naturalne była szczególnie dostrzegalna w piekarskim nauczaniu abp. Skworca. Wskazywał, że Górny Śląsk ma najbardziej zdegradowane środowisko w naszym kraju. Taki stan jest wywołany ulokowanym na tym terenie przemysłem ciężkim, a zwłaszcza przedkładaniem wielkości produkcji i zysku nad środowisko człowieka⁷⁴. Z niepokojem stwierdzał, że wśród pięćdziesięciu europejskich

70 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 563.

71 W. Skworec, Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 511–512.

72 W. Skworec, Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 512.

73 Franciszek, Encyklika *Laudato si'*. W trosce o wspólny dom, 2015.

74 W. Skworec, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, s. 329.

miast z najbardziej zanieczyszczonym powietrzem, trzydzieści trzy znajdują się w Polsce, a spośród nich wiele jest na terenie Górnego Śląska. Zachęcał mieszkańców tego terenu do ekologicznego rachunku sumienia, a jednocześnie od rządu i lokalnych samorządów oczekiwał programów i wsparcia najbiedniejszych mieszkańców województwa, których nie stać na wymianę pieców grzewczych i zakup lepszej jakości węgla⁷⁵. Zachęta do konkretnego działania pojawiała się wielokrotnie podczas kolejnych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich. Arcybiskup Skworc zachęcał do „nawrócenia ekologicznego i podjęcia bardziej kontemplatywnego stylu życia, unikając obsesji na tle konsumpcji”⁷⁶. W 2019 roku wzywał do konsekwentnego działania i współdziałania, aby każdy mógł oddychać zdrowym powietrzem. Matki zachęcał, żeby w procesie wychowania zwróciły się ku matce ziemi, otaczając troską naturę i wychowując do szacunku dla stworzenia poprzez konkretne zachowania: „szanowanie żywności, ograniczenie używania plastiku, oszczędzanie wody, segregowanie śmieci”⁷⁷. Dwa lata później, nawiązując do papieskiej encykliki *Laudato si*, wzywał do odnoszenia się do świata jako do Bożego daru – z szacunkiem i miłością⁷⁸.

Podsumowanie

Papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium* potwierdza soborową zasadę, która mówi, że drugorzędnym przedmiotem przepowiadania kaznodziejskiego są problemy egzystencjalne współczesnych ludzi oraz sprawy świata. Dla papieża kaznodzieja jest człowiekiem, który słucha ludu oraz zna jego problemy, człowiekiem kontemplującym Chrystusa,

75 W. Skworc, Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 564.

76 W. Skworc, Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 513.

77 W. Skworc, Po moc Bożego Ducha! Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 87 (2019) nr 7–8, s. 697.

78 W. Skworc, *Matris Corde* – Matczynym Sercem. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 505.

a także kontemplującym lud (*Evangelii gaudium*, 154). Bardzo bogata panorama problemów, z którymi boryka się człowiek, problemów z samym sobą, z drugim człowiekiem, wspólnotą ludzką i wspólnotą Kościoła zarysowana przez papieża stanowi swoistą instrukcję dla współczesnych głosicieli słowa Bożego. Głosiciel słowa Bożego powinien dążyć do poznania drugiego człowieka oraz w swoim przepowiadaniu uwzględnić ludzką egzystencję i środowisko, w którym żyje człowiek uwikłany w sprawy świata, poszukujący sensu swojego życia (*Gaudium et spes*, 2–22). Do ważnych problemów nurtujących współczesnych ludzi Konstytucja duszpasterska o Kościele zalicza sprawy: małżeństwa i rodziny (47–52), kultury (53–62), życia gospodarczo-społecznego (63–72), życia wspólnoty politycznej (73–76) oraz zagadnienia wojny i pokoju (77–83), a także rozwijania wspólnoty międzynarodowej (84–89)⁷⁹. Kościół ma prawo i obowiązek rozpatrywać i oceniać w świetle Ewangelii to wszystko, co należy do szeroko rozumianego ładu moralnego i społecznego wspólnot politycznych. Nie może to się jednak odbywać w formie ataku, z pozycji arbitra. Chodzi o pozytywny wykład stanowiska Kościoła, z wyjaśnieniem racji, z których to stanowisko wynika. Duchowni, powstrzymując się od bezpośredniego zaangażowania politycznego, mogą ewangelizować rzeczywistość społeczno-polityczną w stylu Chrystusa. Powinni zabierać głos na tematy społeczno-polityczne na poziomie ogólnych zasad, na poziomie hierarchii wartości i kształtowania wrażliwych sumień⁸⁰. Dokonujące się stale przeobrażenia społeczne powinny być zachętą dla kaznodziejów do systematycznej troski o odpowiedni dobór słów i właściwy styl wypowiedzi⁸¹. Piekary Śląskie określane mianem stolicy katolicyzmu społecznego uczą krytycznego spojrzenia na rzeczywistość społeczną.

To krytyczne spojrzenie dochodzi do głosu w przemówieniach biskupów katowickich podczas pielgrzymek stanowych dla kobiet. W przeanalizowanych wystąpieniach arcybiskupów Damiana Zimonia i Wiktora Skworca wygłoszonych w latach 2001–2022 znajduje się omówienie

79 L. Szewczyk, *Głoszenie słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym*, Katowice 2019, s. 180.

80 A. Czaja, *Polityka w Kościele*, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Kraków 2015, s. 12–17.

81 H. Sławiński, *Problem wykluczenia społecznego w kościelnej postudze słowa*, „*Polonia Sacra*” 22 (2018) nr 4, s. 77.

i krytyczna analiza bogatych problemów społecznych występujących współcześnie w Polsce. Mówcy podejmowali zwłaszcza tematy życia i godności ludzkiej, małżeństwa i rodziny, praw i obowiązków obywatelskich, szacunku dla biednych i słabych, godności pracy ludzkiej, solidarności społecznej oraz troski o środowisko naturalne.

Bibliografia

- Bednorz H., List pasterski w sprawie pielgrzymki niewiast do Piekar Śląskich, „Wiadomości Diecezjalne” 50 (1982) nr 8, s. 281–283.
- Biela A., Przedmowa, w: D. Zimoń, *Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985–1995*, Katowice 1995, s. 5–8.
- Caritas et Iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016), red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017.
- Czaja A., Polityka w Kościele, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Kraków 2015, s. 9–25.
- Franciszek, Adhortacja apostołska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Evangelium gaudium*, 2013.
- Franciszek, Encyklika *Laudato si'*. W trosce o wspólny dom, 2015.
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus* w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum*, 1991.
- Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 1987.
- Jan Paweł II, Encyklika o pracy ludzkiej *Laborem exercens* z okazji 90. rocznicy encykliki *Rerum novarum*, 1981.
- Jan Paweł II, Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae*, 1995.
- Jan Paweł II, *Przyjmijcie od waszego rodaka i następcy Piotra Ewangelię pracy, sprawiedliwości i miłości społecznej. Homilia podczas nabożeństwa maryjnego*, „Wiadomości Diecezjalne” 51 (1983) nr 9–12, s. 362–369.
- Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994.
- Kodeks prawa kanonicznego, Poznań 1984.
- Mater et Familiae Advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016), red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017.

- Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005.
- Skworec W., „Pomóż nam wygrać, Lekarko, nasz czas”. Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego. *Pielgrzymka kobiet do Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 88 (2020) nr 7–8, s. 507–515.
- Skworec W., *Idźcie i głosście! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 85 (2017) nr 7–8, s. 450–456.
- Skworec W., *Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 507–514.
- Skworec W., *Matris Corde – Matczynym Sercem. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 497–506.
- Skworec W., *Po moc Bożego Ducha! Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 87 (2019) nr 7–8, s. 693–702.
- Skworec W., *Posłane w Pokoju Chrystusa! Słowo społeczne Arcybiskupa Katowickiego*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 90 (2022) nr 7–8, s. 407–416.
- Skworec W., *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 7–8, s. 326–332.
- Skworec W., *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 559–565.
- Skworec W., *Słowo pasterskie do uczestniczek pielgrzymki*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 81 (2013) nr 8, s. 342–349.
- Skworec W., *Słowo pasterskie księdza arcybiskupa Wiktora Skworca do pańniczek*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 80 (2012) nr 8, s. 455–462.
- Skworec W., *Słowo powitania metropolity katowickiego abp. Wiktora Skworca podczas pielgrzymki kobiet do Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 82 (2014) nr 7–8, s. 281–288.
- Sławiński H., *Problem wykluczenia społecznego w kościelnej postudze słowa*, „Polonia Sacra” 22 (2018) nr 4, s. 65–86.

- Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, 1965.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 1964.
- Szewczyk L., *Głoszenie słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym*, Katowice 2019.
- Zimoń D., „Przypatrzmy się powołaniu naszemu”. Słowo skierowane do uczestniczek pielgrzymki, „Wiadomości Archidiecezjalne” 75 (2007) nr 7–8, s. 368–373.
- Zimoń D., *Drogi ku sprawiedliwości i miłości społecznej. Słowo w czasie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Matki Sprawiedliwości i miłości społecznej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 69 (2001) nr 8, s. 383–388.
- Zimoń D., *Słowo arcybiskupie do uczestniczek pielgrzymki*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 77 (2009) nr 8, s. 437–441.
- Zimoń D., *Słowo arcybiskupie do uczestniczek pielgrzymki*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 79 (2011) nr 9, s. 325–329.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 71 (2003) nr 8, s. 445–450.
- Zimoń D., *Słowo do pielgrzymów*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 72 (2004) nr 7–8, s. 283–287.
- Zimoń D., *Słowo biskupie do uczestniczek pielgrzymki*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 78 (2010) nr 7–8, s. 383–387.
- Zimoń D., *Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 73 (2005) nr 7–8, s. 351–359.
- Zimoń D., *Słowo skierowane do kobiet i dziewcząt*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 74 (2006) nr 7–8, s. 382–387.
- Zimoń D., *Słowo wstępne do uczestniczek pielgrzymki*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 76 (2008) nr 7–8, s. 330–334.
- Zimoń D., *Słowo wygłoszone w trakcie pielgrzymki kobiet i dziewcząt do Piekarni Śląskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 70 (2002) nr 7–8, s. 317–322.

